

Monitor Duurzaamheid derde kwartaal 2019

Grote stappen nodig in verduurzaming woning

Inleiding

Nederlanders zijn zich bewust van de noodzaak om hun woning te verduurzamen, maar door de hoge kosten en onduidelijk beleid van de overheid nemen ze een afwachtende houding aan. Om de doelen van het Klimaatakkoord te halen, zijn grote stappen nodig in de verduurzaming van de woningvoorraad.

Wanneer bij een etentje met vrienden een schaalpje nootjes op tafel wordt gezet in afwachting van het diner, gebeurt er iets wat we allemaal vaak doen. Het schaalpje wordt in recordtempo leeggegeten waardoor je minder trek hebt in het eten dat volgt, terwijl iedereen daar juist op aan het wachten is. Zo begint een anekdote van Richard Thaler, een van de grondleggers van de gedragseconomie, die hij vertelde toen hij de Nobelprijs in ontvangst nam. Zijn gasten waren allemaal dankbaar dat hij het schaalpje weghaalde, zodat ze niet in de verleiding kwamen om hun trek met nootjes te stillen. De anekdote is een belangrijke les uit de gedragseconomie geworden die ook van toepassing is op verduurzaming; zet kleine eenvoudige stapjes om hogere doelen te bereiken.

Behoeftte aan eenvoud is een rode draad in de reacties van de ruim 1.000 Nederlanders die mee hebben gedaan aan het onderzoek van Panelwizard en ABN AMRO in het kader van de Monitor Duurzaamheid. Nederlanders zijn relatief makkelijk te verleiden om kleine stappen te nemen op het gebied van duurzaamheid. Bijna iedereen heeft bijvoorbeeld wel tochtstrippen bij deuren of ramen geplaatst. Maar voor veel mensen is dit wel even voldoende; van het doen van meer grondige isolatie wordt mede vanwege de kosten en de hoeveelheid werk nog weinig toegevoegde waarde verwacht. Hier zou de overheid de burger in de goede richting kunnen helpen door het verlagen van de financiële drempels, door wetgeving en in ieder geval door helder beleid. Mede aan dit laatste ontbreekt het op dit moment. Burgers zijn in verwarring over de hoe zij precies een bijdrage kunnen leveren aan verduurzaming en onzeker over wat hen aan toekomstige verplichtingen te wachten staat.

De weinig concrete voorstellen vanuit de overheid spelen hierbij een belangrijke rol. Het Klimaatakkoord heeft grote gevolgen voor Nederlanders, maar zij vinden de afspraken die daarin zijn gemaakt nog erg onduidelijk. Van de Nederlanders geeft 73 procent aan dat zij behoefte hebben aan meer informatie over het Klimaatakkoord en de individuele gevolgen daarvan.

Op de vierde donderdag van oktober is het Klimaat-Prinsjesdag. Het kabinet presenteert dan het Klimaatplan met daarin eventuele nieuwe milieumaatregelen. Het kabinet zou er goed aan doen om deze dag aan te grijpen om meer duidelijkheid te verschaffen over de gevolgen van het Klimaatakkoord. De Nederlander is namelijk wel degelijk bereid om extra stappen te zetten om meer te verduurzamen, maar wil wel meer zekerheid hebben dat zijn acties niet telkens door nieuwe eisen worden ingehaald. Daarvoor hebben ze meer duidelijkheid en zekerheid nodig; het moet kortom eenvoudiger worden.

Monitor Duurzaamheid

derde kwartaal

De gebouwde omgeving heeft een centrale rol in het Klimaatakkoord dat eind juni is gepresenteerd. In 2050 moeten alle zeven miljoen woningen van het gas af zijn. Daarmee raakt het Klimaatakkoord alle burgers. De afspraken over de gebouwde omgeving zijn nog niet heel concreet en dat vinden de respondenten van onze enquête ook. Slechts 5,9 procent van de Nederlanders is goed bekend met het Klimaatakkoord. Verder zegt 43 procent van hen er wel van te hebben gehoord, maar niet bekend te zijn met de inhoud.

Bijna driekwart van de ondervraagden heeft dan ook behoefte aan meer informatie over het Klimaatakkoord. Veel van hun vragen gaan over de kosten van verduurzaming, of er subsidies beschikbaar komen, welke aanpassingen aan de woning precies nodig zijn en op welke termijn de aanpassingen moeten worden gedaan.

De gebouwde omgeving is een belangrijk onderdeel van het Klimaatakkoord. In 2030 moeten 1,5 miljoen bestaande woningen zijn verduurzaamd, in 2050 moeten alle woningen van het gas af zijn. Verduurzaming gebeurt wijk voor wijk. De gemeentes hebben hierin een leidende rol en hebben inmiddels de eerste 27 wijken aangewezen die aardgasvrij worden. Het uitgangspunt bij investeringen in verduurzaming van woningen is dat deze uiteindelijk worden terugverdiend via een lagere energierekening. Er wordt met de financiële sector nagedacht over het financieren van de verduurzamingsopgave. De overheid zet subsidies in om verduurzaming te bevorderen en richt een warmtefonds op om bij de financiering te helpen. Met de huursector zijn afspraken gemaakt om zo snel mogelijk woningen te verduurzamen. Innovatie kan tenslotte helpen om de kosten van verduurzaming te drukken.

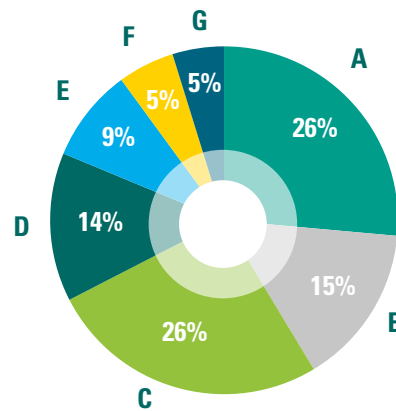
Veel woningen moeten worden verduurzaamd

Om alle woningen in 2050 van het gas af te krijgen, zijn nog grote stappen te nemen in de verduurzaming. Dat er nog veel te verbeteren is, blijkt uit het feit dat 33 procent van de woningen in de laagste regionen zit: energielabel D tot en met G.

De respondenten zijn zich bewust dat hun woning verbetering behoeft. Zij geven hun woning gemiddeld een schamele 6,5 voor de mate van duurzaamheid. Daarbij zijn mensen met een koopwoning met een gemiddelde van 6,8 overigens iets positiever dan huurders, die hun woning een 6,1 geven. Verder speelt mee dat het rapportcijfer lager ligt naarmate de woning ouder is.

Figuur 1.

Energielabelverdeling Nederlandse woningen

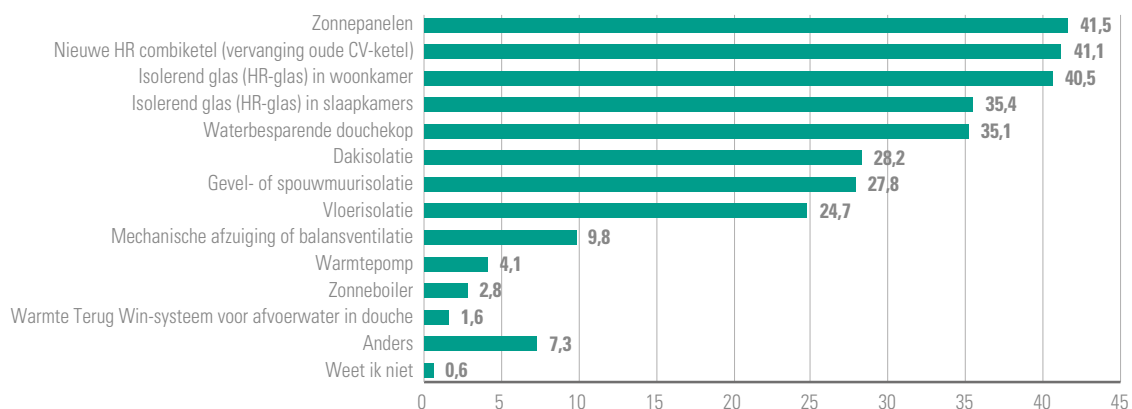
Bron: RVO

Nederlanders zetten vooralsnog kleine stappen

Van de ondervraagden vindt 61 procent verduurzamen van de woning belangrijk. Toch geeft net iets minder dan de helft aan dat ze de afgelopen drie jaar dergelijke maatregelen hebben getroffen. Daarbij gaat het dan bovendien vaak om relatief eenvoudige stappen. Zo staan het installeren van zonnepanelen en het vervangen van de cv-ketel bovenaan. Dit laatste is overigens meestal geen keuze die op basis van duurzaamheid wordt genomen; elke vijftien jaar moet de cv-ketel sowieso worden vervangen. Minder animo bestaat voor het isoleren van dak, spouw of vloer, terwijl de terugverdientijd daarvan veel korter is dan van zonnepanelen. Het is aannemelijk dat Nederlanders niet goed bekend zijn met de netto-opbrengsten van verschillende vormen van verduurzaming en daardoor geen heldere prioriteiten stellen.

Figuur 2.

Welke duurzame maatregelen heeft u in de afgelopen drie jaar getroffen in uw woning? (in %)

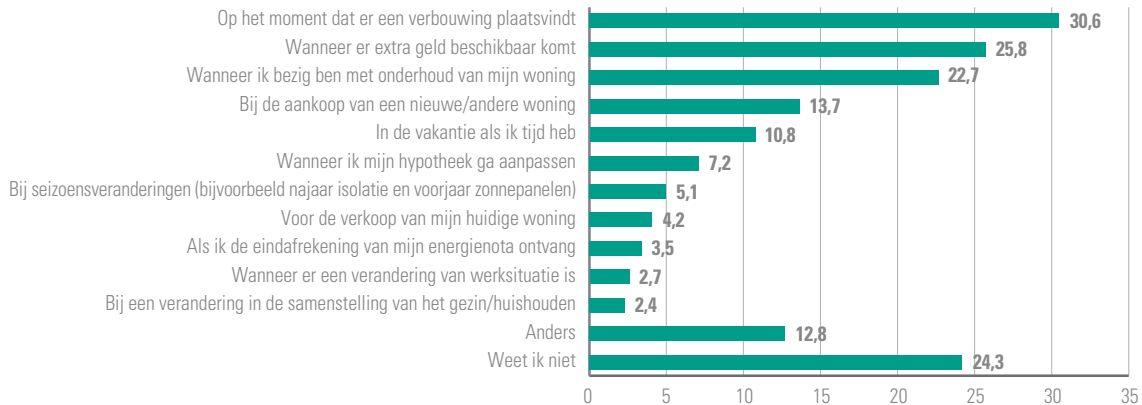
Bron: ABN AMRO, PanelWizard

Gemak is belangrijk bij verduurzaming

Een andere reden voor terughoudendheid bij het verduurzamen van de woning is dat het doorgaans om intensieve ingrepen gaat. Verduurzamen doen Nederlanders het liefst wanneer er toch al een verbouwing of onderhoud plaatsvindt. Bijna 31 procent van de Nederlanders zegt deze momenten het meest ideaal te vinden. Een andere aanleiding om tot verduurzaming over te gaan is wanneer extra geld beschikbaar komt, bijvoorbeeld vakantiegeld of de dertiende maand. Zo'n 26 procent van de respondenten ziet deze extraatjes als een belangrijke prikkel, waarmee duidelijk wordt dat de financiële ruimte om de kosten van verduurzaming te dragen een belangrijk thema is.

Figuur 3.

Wat zou voor u een goed moment zijn om uw woning te verduurzamen? (in %)

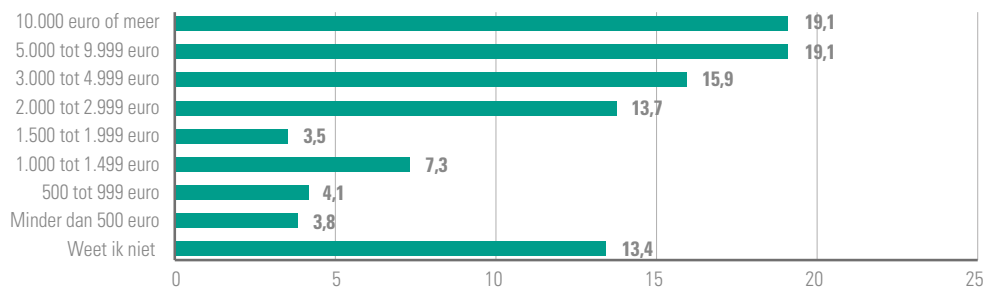
Bron: ABN AMRO, PanelWizard

Beperkte uitgaven aan verduurzaming

Vier op de tien respondenten hebben de afgelopen drie jaar minimaal 5.000 euro aan verduurzaming van hun woning uitgegeven, terwijl ongeveer drie op de tien respondenten tussen de 2.000 en 5.000 euro hebben besteed. Ruim 13 procent van de respondenten weet niet meer hoeveel zij aan verduurzaming hebben uitgegeven. Er is geen duidelijk verband tussen het bestede bedrag en het bouwjaar van de woning.

Figuur 4.

Hoeveel geld heeft u ongeveer uitgegeven aan de duurzame maatregelen die u de afgelopen drie jaar heeft getroffen? (in %)

Bron: ABN AMRO, PanelWizard

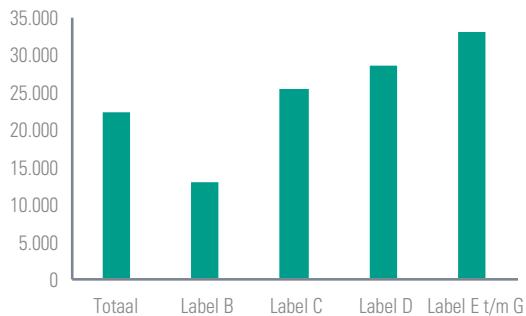
Nederlanders schatten kosten verduurzaming hoog in

De respondenten denken dat hun uitgaven aan verduurzaming van de woning bij lange na nog niet voldoende zijn en schatten in dat gemiddeld ruim 22.000 euro uitgegeven moet worden om tot label A te komen. Hoe lager het huidige energielabel, hoe hoger de verwachte kosten, zoals blijkt uit figuur 4. Nederlanders met een woning met energielabel B verwachten ongeveer 13.000 euro kwijt te zijn, terwijl degenen met een woning met energielabel E tot en met G de kosten op gemiddeld 33.000 euro schatten.

Nederlanders met een woning met een laag energielabel schatten de kosten om hun woning te verduurzamen echter te hoog in. Uit [onderzoek](#) van het Economisch Instituut voor de Bouw blijkt namelijk dat het ongeveer 22.000 euro kost om een koopwoning van energielabel G naar energielabel A te brengen. Betere communicatie door de overheid zou Nederlanders een realistischer beeld kunnen geven en ze kunnen helpen bij het maken van een goede afweging tussen de hoogte van de investeringen en de verwachte energiebesparing.

Figuur 5.

Heeft u enig idee wat het zou kosten om uw woning zodanig te verduurzamen dat deze naar energielabel A gaat? (in €)

Bron: ABN AMRO, PanelWizard

Hoge kosten zijn drempel om te verduurzamen

Van de koopwoningbezitters geeft 97 procent aan dat er voor hen een drempel is om hun woning te verduurzamen. Niet verrassend worden kosten het meest genoemd en wel door 38 procent van de respondenten. Zoals we al hebben toegelicht, worden deze kosten doorgaans te hoog ingeschat. Vooral jongeren zien de kosten als een belemmering. Zij hebben na de koop van hun woning nog niet voldoende kunnen sparen om verdere verduurzaming te kunnen bekostigen.

Over het terugverdienen van de gemaakte kosten als gevolg van een waardestijging van de woning lopen de meningen uiteen. Van de respondenten geeft 20 procent aan dat zij vrezen dat hun investering niet volledig tot uiting komt in de woningprijs. Een ander deel van de respondenten denkt dat een investering in verduurzaming juist wel terug te verdienen is. Zij zijn bereid om 17,3 procent meer te betalen voor een woning met een energielabel A dan een met label D. Dit laatste wordt bevestigd door nieuw onderzoek van De Nederlandsche Bank (DNB). Zie voor een verdere toelichting van dit onderzoek het tekstblok hieronder.

Daarnaast geeft 23 procent van de Nederlanders aan dat zij de stimulering vanuit de overheid niet voldoende vinden. Ten slotte geeft 20 procent van de respondenten aan dat het verduurzamen van hun woning op dit moment geen prioriteit heeft.

Onlangs publiceerde De Nederlandsche Bank (DNB) een [onderzoek](#) naar de relatie tussen de verkoopprijs van een woning en het energielabel. De labels geven volgens DNB een goede indicatie van het verwachte energieverbruik. Bij verkoop kan de huiseigenaar zijn investeringen in duurzaamheid ineens te verzilveren, aangezien de kopers bereid zijn om te betalen voor de lagere energielasten die zij in de toekomst hebben. DNB heeft de verkooppremie van een duurzame woning proberen in te schatten. Woningen met een energielabel A, B of C worden met een premie verkocht ten opzichte van woningen met een label D. Woningen met label E, F en G worden juist voor minder verkocht. De 'korting' voor woningen met een label G is gemiddeld 13.500 euro. De afgelopen jaren is de premie voor een energiezuinig huis opgelopen.

Verduurzaming door Nederlanders op andere gebieden

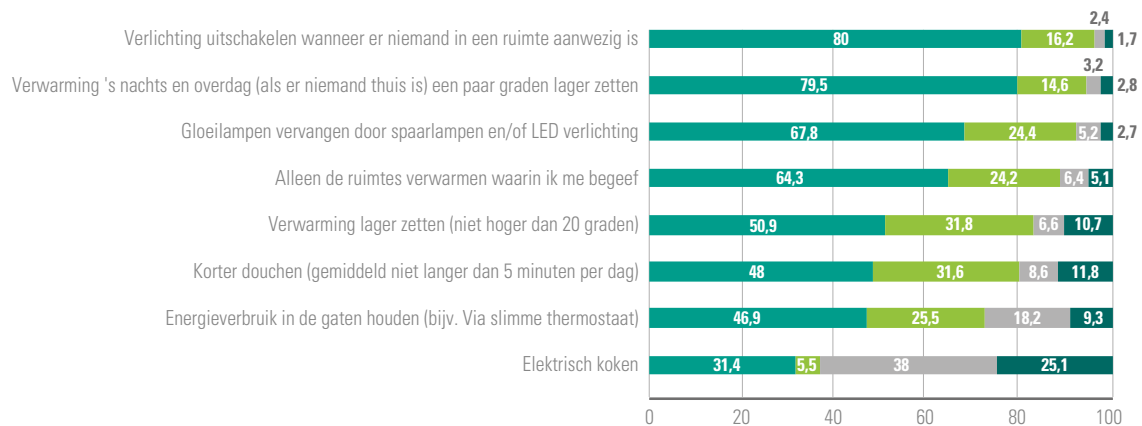
Energie

Nederlanders nemen naast het verduurzamen van de woning veel andere energiebesparende maatregelen. Bijna 80 procent geeft aan dat zij korter douchen. Ook geeft ruim 72 procent aan dat zij hun energieverbruik in de gaten houden door bijvoorbeeld een slimme thermostaat. Daarnaast worden op grote schaal gloeilampen vervangen door spaarlampen of ledverlichting. Al sinds 2012 mogen gloeilampen niet meer in de handel worden gebracht, waardoor ze steeds moeilijker te krijgen zijn. Verder is het volledig ingeburgerd om de lichten uit te doen in ruimtes waar niemand aanwezig is of de verwarming 's nachts en als niemand thuis is lager te zetten.

Er zijn nog meer stappen te zetten. Elektrisch koken doet slechts 37 procent van de Nederlanders, iets wat noodzakelijk wordt, omdat in 2050 elke woning van het gas af moet zijn. Dit is een maatregel die vaak pas wordt genomen wanneer een nieuwe keuken wordt geïnstalleerd.

Figuur 6.

In hoeverre houdt u zich bezig met onderstaande energiebesparende maatregelen? (in %)

Bron: ABN AMRO, PanelWizard

■ Doe ik al volop

■ Doe ik al enigszins

■ Doe ik nog niet, maar zou ik wel willen doen

■ Doe ik nog niet en wil ik ook niet

Voeding

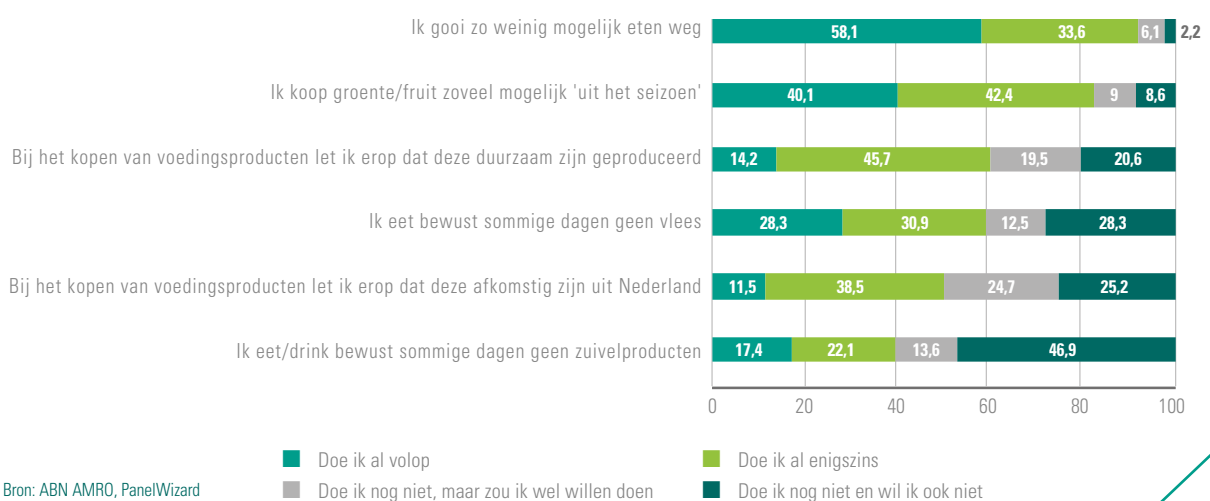
Duurzaamheid staat boven aan de agenda van de voedselproducent. Denk aan de eiwittransitie (het vervangen van dierlijke eiwitten door plantaardige eiwitten, zoals vleesvervangers), het tegengaan van voedselverspilling en het duurzamer maken van de keten. Ook de consument houdt zich bezig met deze onderwerpen. Op de vraag 'ik gooi zo weinig mogelijk eten weg' antwoordt maar liefst 92 procent van de Nederlanders instemmend. Dit blijkt in de praktijk vruchten af te werpen. In drie jaar tijd is de jaarlijkse verspilling bij consumenten afgenomen van [41,2 kilogram in 2016 naar 34,3 kilogram in 2019](#).

Toch zijn we er nog niet. De consument is een van de grootste verspillers en kan een belangrijke bijdrage leveren aan de doelstelling van de overheid om voedselverspilling in 2030 te halveren. Volgens het voedingscentrum zijn er twee belangrijke redenen waarom consumenten voedsel weggooien: ze koken te veel en de houdbaarheidsdatum van de ingekochte producten is verstreken. Voedselverspilling tegengaan kent weinig nadelen voor de consument en kan zelfs geld opleveren. Minder verspillen betekent immers dat er minder gekocht hoeft te worden. Het is dan ook logisch dat een grote groep consumenten bezig is met dit onderwerp.

Daarnaast geven consumenten aan dat ze in het kader van duurzaamheid bewust sommige dagen geen vlees eten (59 procent). Dit verklaart ook het succes van vleesvervangers. Toch hebben de hogere verkoopcijfers van vleesvervangers nog niet geleid tot een lagere vleesconsumptie. Sterker nog, volgens de laatste cijfers van de [Wageningen Universiteit](#) (WUR) is de vleesconsumptie na tien jaar voor het eerst weer licht gestegen. De oorzaak van deze stijging is onduidelijk. Volgens de WUR kan het te maken hebben met een lang 'barbecueseizoen' in 2018 of een toename van de vleesconsumptie in de horeca.

Figuur 7.

In hoeverre gaat u duurzaam om met voeding? (in %)

Vervoer

Nederlanders zijn gehecht aan hun auto. Niet voor niets wordt die wel eens 'de heilige koe' genoemd. Er wordt daarom nog maar weinig gebruik gemaakt van deelauto's. Slechts 5,6 procent van de Nederlanders geeft aan een auto te delen. Uit eerder onderzoek van ABN AMRO naar [Mobility as a Service](#) (MaaS) blijkt dat 58 procent van de ondervraagden het grootste nadeel van deelvervoer vond dat er niet permanent een vervoersmiddel voor de deur staat dat onmiddellijk kan worden gebruikt. Ook het van tevoren reserveren wordt als een groot nadeel gezien, net als het ophalen en afleveren van het voertuig op een specifiek adres.

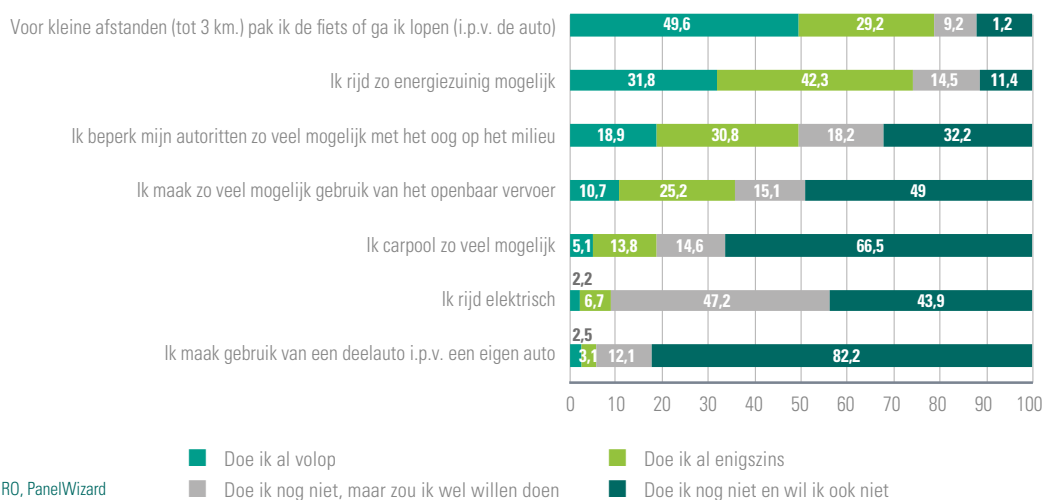
Ook elektrisch rijden is nog niet echt in zwang. De relatief hoge aanschafkosten van een elektrische auto en de beperkte actieradius spelen hier naar verwachting een rol. Slechts een klein deel van de Nederlanders geeft aan vaak elektrisch te rijden.

Uit het hierboven genoemde onderzoek van ABN AMRO blijkt dat een andere kijk op mobiliteit door de consument wel noodzakelijk is. Steden groeien snel, waardoor autobezit onder druk staat. Straten worden ontoegankelijk door de grote hoeveelheid auto's. Verschillende vervoersmiddelen dringen om voorrang in de stad. Als er niets wordt gedaan stijgt het aantal autobewegingen in Amsterdam met 39 procent in de komende twintig jaar.

De consument zet wel kleine stappen. Zo zegt 79 procent van de Nederlanders voor kleine afstanden de fiets te nemen of te gaan lopen in plaats van de auto te nemen. Ook proberen veel Nederlanders zo energiezuinig mogelijk te rijden.

Figuur 8.

In hoeverre bent u duurzaam op het gebied van vervoer? (in %)

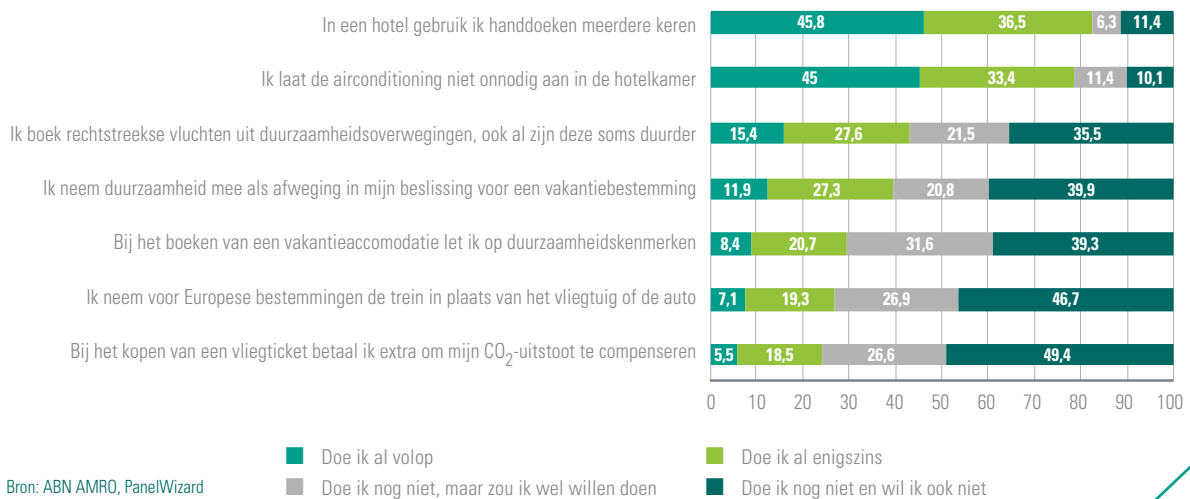
Recreatie

Als we op vakantie zijn, houden we ons (misschien onbewust) ook met duurzaamheid bezig. Zo geeft ruim 82 procent van de Nederlanders aan dat zij in een hotel de handdoek meerdere keren gebruiken. Wie kent de bordjes in de badkamer niet? Er is in de branche veel onderzoek gedaan naar hoe hotelgasten te bewegen zijn om de handdoeken vaker dan een keer te gebruiken. Het blijkt dat wanneer simpelweg wordt verzocht om dezelfde handdoek vaker te gebruiken hier 35 procent van de gasten gehoor aan geeft. Wanneer op het bordje staat dat de meeste gasten hun handdoeken meerdere keren gebruiken, volgt 44 procent van de gasten dit voorbeeld. Wanneer het nog persoonlijker wordt door te vermelden dat de meeste gasten die eerder op de kamer sliepen hun handdoeken meerdere keren gebruikten, doet 49 procent dit ook. Ook geeft 78 procent van de Nederlanders aan dat zij de airconditioning niet onnodig aanlaten op de hotelkamer.

Daarentegen is van vliedschaamte nog weinig sprake. Slechts 26 procent van de Nederlanders geeft aan dat zij voor Europese reizen de trein nemen in plaats van vervoer per auto of vliegtuig. Daarnaast geeft maar 24 procent aan dat zij extra betalen voor het compenseren van de CO₂-uitstoot bij het kopen van een vliegticket.

Figuur 9.

In hoeverre reist u op een duurzame wijze? (in %)

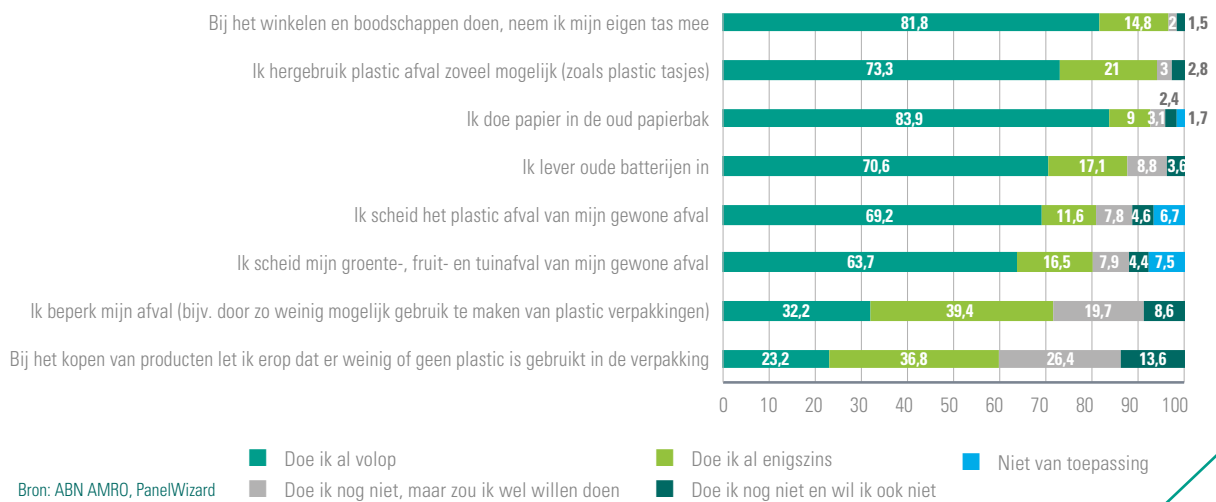
Afval

Een ruime meerderheid (57 procent) van de Nederlanders wil zich komend jaar richten op verminderen van afval. Ook ziet 53 procent van de Nederlanders dat op het gebied van afvoeren van afval binnen het huishouden nog veel verbetering mogelijk is.

Tegelijk zetten Nederlanders nu al stappen om de hoeveelheid afval te verminderen en te scheiden. Maar liefst 97 procent van de Nederlanders geeft aan dat zij een eigen tas meenemen tijdens het winkelen. Een jaar na het verbod van 1 januari 2016 op het gratis verstrekken van plastic tassen in winkels werden al **70 procent** minder plastic tassen verkocht. Ook leveren bijna negen op de tien Nederlanders oude batterijen in en letten zes op de tien Nederlanders erop dat zo weinig mogelijk plastic is gebruikt in verpakkingen.

Figuur 10.

In hoeverre houdt u rekening met het milieu op het gebied van afval? (in %)

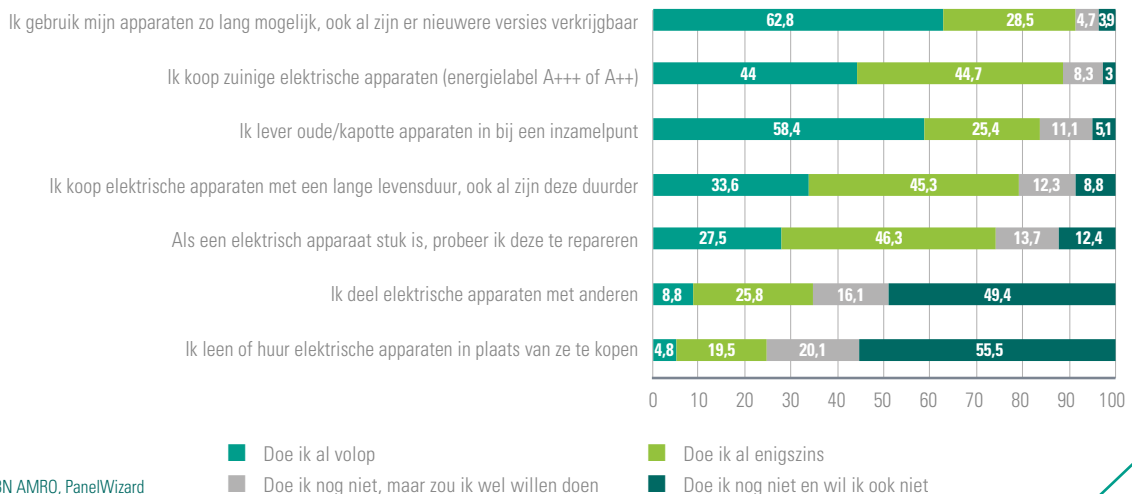

Apparaten

Negen op de tien Nederlanders geeft aan dat zij hun apparaten blijven gebruiken, ook al is er een nieuwe versie op de markt. Ook kopen ze vaak zuinige elektrische apparaten. Zo'n 70 procent van de Nederlanders zegt zo een bijdrage te willen leveren aan verduurzaming. Toch zegt slechts vier op de tien Nederlanders te willen betalen om te verduurzamen op het gebied van apparaten. Dit is iets wat vaker wordt geconcludeerd: de bereidheid om te verduurzamen is groot, maar niet om er voor te betalen. Elektrische apparaten worden nog relatief weinig met anderen gedeeld of gehuurd, terwijl bouwmarkten als Gamma en Hornbach inmiddels allemaal een verhuurservice hebben. Ook verschillende buurtapps bieden deze mogelijkheid.

Figuur 11.

In hoeverre gaat u duurzaam om met producten? (in %)

De Stichting Ideële Reclame (Sire) heeft een [campagne](#) opgezet om mensen bewust te maken van duurzaam gebruik van spullen. Onder de noemer 'Waardeer het, repareer het' probeert de stichting mensen aan te zetten om spullen niet zomaar weg te gooien, maar een tweede leven te gunnen door ze te repareren. Sire hoopt hiermee de afvalberg te verminderen. Ook zijn onlangs twee tv-programma's gestart die hierop inspelen. Op SBS6 is het programma 'Zo goed als nieuw' te zien waarin bijzondere voorwerpen worden gerestaureerd. Op RTL 4 zendt het programma 'The Repair Shop' uit.

Colofon

Auteur

Madeline Buijs

madeline.buijs@nl.abnamro.com

Sectorspecialisten

Energie en Afval: Arnold Mulder

arnold.mulder@nl.abnamro.com

Voeding: Nadia Menkveld

nadia.menkveld@nl.abnamro.com

Mobility as a Service: Franka Rolvink Couzy

franka.rolvink@nl.abnamro.com

Recreatie: Stef Driessen

stef.driessen@nl.abnamro.com

Apparaten: David Kemps

david.kemps@nl.abnamro.com

Wonen: Madeline Buijs

madeline.buijs@nl.abnamro.com

Onderzoek

Panel Wizard

Eindredactie:

Bendert Zevenbergen

Met dank aan:

Rose-Ann Lum Chou-Maduro

Ingeborg van Dijk

Joanne Edwards

Opmaak

Kollerie Reklame-advies & Promoties

Fotoverantwoording

Shutterstock

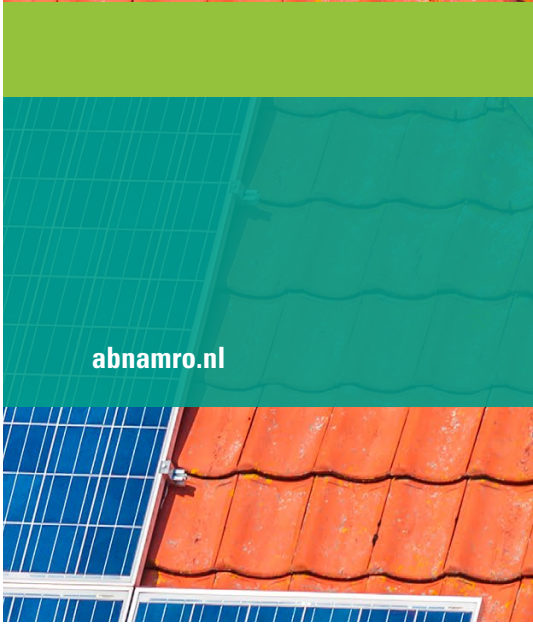
Disclaimer

De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op door ABN ARMO betrouwbaar geachte gegevens en informatie, die op zorgvuldige wijze in onze analyses en prognoses zijn verwerkt. Noch ABN AMRO, noch functionarissen van de bank kunnen aansprakelijk worden gesteld voor in deze publicatie eventueel aanwezige onjuistheden. De weergegeven opvattingen en prognoses houden niet meer in dan onze eigen visie en kunnen zonder nadere aankondiging worden gewijzigd.

©ABN AMRO, oktober 2019

Naast een copyright is er sprake van een right to copy. Alleen door van elkaar te leren versnellen we de duurzame economie. Het gebruik van tekstdelen en/of cijfers is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

[abnamro.nl](https://www.abnamro.nl)